

ZBORNIK
6. LETNEGA STROKOVNEGA SREČANJA
DRUŠTVA KRAJINSKIH ARHITEKTOV SLOVENIJE

ORGANIZIRANEGA V SODELOVANJU Z
ODDELKOM ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO,
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA, UNIVERZA V LJUBLJANI

november 1999

KULTURNA KRAJINA

V DINAMIKI
RAZVOJA
IN VARSTVA

KULTURNA KRAJINA

V DINAMIKI RAZVOJA IN VARSTVA

zbornik
6. letnega strokovnega srečanja
Društva krajinskih arhitektov Slovenije

organiziranega v sodelovanju z
Oddelkom za krajinsko arhitekturo,
Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani

Portorož, november 1999

izdalo	DRUŠTVO KRAJINSKIH ARHITEKTOV SLOVENIJE
pri organizaciji srečanja so sodelovali	prof. Dušan Ogrin doc. dr. Ana Kučan Barbara Mlakar mag. Aleš Bizjak Karla Jankovič mag. Vesna Kolar Planinšič Maja Vodnik mag. Maja Simoneti
zbornik uredili in oblikovali	Aleš Mlakar Polona Marinček Darja Matjašec
pokrovitelj	MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR URAD RS ZA PROSTORSKO PLANIRANJE
izdajo zbornika je omogočil	LUZ d.d. Ljubljanski urbanistični zavod, Ljubljana
organizacijo srečanja so omogočili tudi	ACER d.o.o. Krajinska arhitektura in varstvo okolja, Novo mesto RC Razvojni center - planiranje, Celje Tiskarna Simčič, Ljubljana
za prispevke odgovarjajo avtorji	zbornik je izšel v nakladi 300 izvodov, novembra 1999

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

712(063)

DRUŠTVO krajinskih arhitektov Slovenije. Letno
strokovno srečanje (6; 1999; Portorož)

Kulturna krajina v dinamiki razvoja in varstva: zbornik 6.
letnega strokovnega srečanja Društva
krajinskih arhitektov Slovenije, Portorož, november 1999 /
(uredili Aleš Mlakar, Polona Marinček, Darja Matjašec) –
Ljubljana: Društvo krajinskih arhitektov Slovenije, 1999

1. gl. stv. nasl. 2. Mlakar, Aleš
104542208

prof.dr. Ivan Marušič

PREDGOVOR

Povečano zanimanje za kulturno krajino, predvsem njeno varstvo, je danes v Evropi tako rekoč modna tema in kaže, da bo postala ena od svetovnih tem. Skrb za varstvo krajine sama po sebi seveda ni novost. Primeri take zaskrbljenosti segajo nazaj v 19. in celo v 18. stoletje. Pogozdovanje slovenskega Krasa, če vzamemo nam najbližji primer, je prav vzorčen primer takratne zaskrbljenosti za kulturno krajino. Vzpodbujeno od pustinjskega videza kamnitih kraških goličav je pogozdovanje Krasa pomenilo zavesten poseg v spreminjanje podobe krajine. Kraške goličave naj bi bile znak popolnega razvrednotenja nekdanjih krasnih gozdov, ki naj bi Krasu dali ime, kot je z naivno etimološko razlago skušal Ljudevit Dimic, eden tedanjih pospeševalcev pogozdovanja Krasa, prepričati ljudi o koristnosti pogozdovanja. Pravi vzrok za pogozdovanje Krasa gotovo ni bil videz 'gole in puste pokrajine, ki se je ohranila v svoji brezupni podobi', kot je Kras opisoval znameniti geograf in ekonomist Czoernig. Vzrok bi raje iskali v slabi izrabiljenosti kraških zemljišč, ki bi, pogozdona, dajala tedaj vse bolj iskano surovino - les za gradbeništvo, rudarstvo in industrijo. Pobudo za pogozdovanje Krasa je vendarle dala državna oblast.

Zgodba o pogozdovanju Krasa se zdi kar ustrezna metafora tudi za današnja prizadevanja za varstvo krajine. Ob najbolj temeljni opredelitvi je vzrok za zaskrbljenost enak. Gre za nezadovoljstvo s stanjem v kulturni krajini in za nezadovoljstvo z usmerjenostjo procesov. Ti na-mreč vodijo v stanja, ki jih imamo za manj sprejemljiva. Ker današnja zaskrbljenost ne izhaja iz nezadovoljstva s posameznim krajinskim pojavom in ni niti povezana samo z določenim geografskim prostorom, je neposrednih vzrokov mnogo več. Ob ustrezni posplošitvi bi jih lahko uvrstili v dve skupini: poenostavljanje krajinskega ekosi-stema in izguba kulturnih sestavin krajine ali, kot bi lahko drugače opredelili, zaskrbljenost za izgubo naravnih osnov in zaskrbljenost za izgubo kulturnih vrednot. Oba procesa sta v največji meri posledica sprememb v sodobnih kmetijskih pridelovalnih postopkih in v spreminjanju oblik življenja na podeželju.

V mnogih za kmetijstvo ugodnih območjih Evrope intenziviranje proizvodnih postopkov vodi do pomembnih sprememb prostora, ki ne samo spreminjajo videz kulturne krajine, temveč predvsem pomembno siromašijo njene naravne osnove. Značilnost razvoja sodobnih kmetijskih tehnologij je, da težijo k vse popolnejšemu izločanju vpliva nepredvidljivih naravnih dejavnikov na pridelavo. Sodobno semenarstvo in selekcija v živinoreji pomembno povečujeta genet-

sko homogenost kmetijskih rastlin in domačih živali. Na samih pridelovalnih zemljiščih razvoj tehnologij vodi k popolnemu izločanju še zadnjih ostankov pestrosti krajinskega ekosistema – plevelov in škodljivcev. Povečuje se velikost homogenih populacij: vse večje so pridelovalne enote – njive in pašniki, vse večje so črede živali. Odvisnost od naravne sposobnosti zemljišča postaja vse manjša, vse več hranil, snovi in energije se v pridelovalni sistem vnaša od zunaj, vse več biomase se iz sistema odnaša.

Sodobni razvoj agrikulture v veliki meri spreminja tudi njen kulturni značaj, ne samo neposredno s spreminjanjem videza, s spreminjanjem morfoloških značilnosti kulturne krajine, temveč tudi z rušenjem ustreznega so-zvočja med naravo in človekovim delovanjem v krajini.

Nič manjši vzrok za zaskrbljenost, morda celo pomembnejši, je izguba kulturnega značaja mnogih evropskih krajin zaradi umika kmetijstva in vračanja narave, procesa, ki mu na splošno pravimo zaraščanje krajine. Tu imamo opraviti celo s pomembnejšim, kvalitativnim preskokom v sami krajini. Po Formanu in Godronu bi rekli, da gre za prehod iz obdelovane v upravljano ali velikokrat kar neposredno v naravno krajino. Narava lahko v mnogih območjih Evrope povsem izniči kulturne krajinske vrednote ali, kot Donadieu opisuje pomen kulturne krajine kot dediščine in pričevanja evropske preteklosti, lahko izniči 'viden zapis dela in naporov večine prebivalcev Evrope'. Ob tem procesu vračanja narave je tudi družbeni vidik nadvse pomemben. Nekdanja poseljena ruralna območja se praznijo, propada tudi stavbna dediščina, izginja pomenska plast kulturne krajine s toponimi in celotnimi 'zgodbami', povezanimi s prostorom, običaji in vso nematerialno dediščino, to je tisto dediščino, katere ohranjanje zagotavlja samo prisotnost ljudi v posameznih krajinskih območjih.

Ob vsem tem pa ni nepomembno, da se je v splošnem dvignila senzibilnost javnosti za vprašanja okolja, tudi njegovega videza, in nasploh senzibilnost za kulturo prostora v najširšem pomenu te besedne zveze. Zaskrbljenost ni zgolj posledica materialnih premislekov, kot je to vendarle bilo v primeru pogoždovanja Krasa. Je tudi, če že ne predvsem, čisto kulturni pojav. Današnji človek je v večji meri osvobojen skrbi za materialni obstoj, kakovost življenja se vse bolj meri v mnogovrstnosti izbiri, med katerimi so kulturne močno poudarjene.

Kakšna je vloga krajinskih arhitektov pri vsem tem?

Na to vprašanje naj bi pomagalo odgovoriti tudi to posvetovanje.

JUBILEJ

Prav razveseljivo je, da to posvetovanje lahko povežemo z življenjsko obletnico, 70-letnico profesorja Dušana Ogrina, ki je sicer povsem zasebne narave, pa vendar pomembna za vse slovenske krajinske arhitekta.

Prof. Ogrina imamo upravičeno za ustanovitelja krajinske arhitekture na Slovenskem. Ni samo zasnoval in uresničil, najprej podiplomski, potem še dodiplomski študij krajinske arhitekture, dal je poklicu podobo, ki je trdno zasidrana v družbenih procesih in je hkrati tudi zgled drugim deželam po svetu. To vse bolj spoznavamo prav v zadnjih letih, ko so se marsikje v tujini različni pedagoški eksperimenti izkazali kot manj ustrezni. Od zgodnjih 70-tih let, ko je snoval prva mednarodna posvetovanja, tudi zdaj že znameniti simpozij Krajinsko planiranje leta 1972, je dograjeval vsebinsko plat poklica tudi tako, da je pokazal na probleme v družbi, na katere krajinski arhitekt s svojo izobrazbeno naravnano-stjo najlaže odgovori.

Čas beži, bi rekli. Toda pri prof. Ogrinu je težko zapisati kar koli, kar bi spominjalo na retrospektivo, na pregled njegovega delovanja, nekaj, kar se ob takih obletnicah kar samo vsiljuje. Poln energije se še vedno razdaja na vseh koncih sveta in na vseh področjih krajinske arhitekture. Ob pedagoškem delu, pri katerem si naprti na ramena tudi tako naporene seminarje, kot je bil seminar v Istanbulu ali najnovejši v Rovinju, ves čas raziskovalno dela, piše knjige, sodeluje na posvetovanjih in jih organizira. Nenazadnje je tudi pri tem posvetovanju imel pomemben organizacijski delež. Tudi sicer je prof. Ogrin velik del svojega snovanja namenil prav problemom varstva in razvoja slovenske kulturne krajine. Njegova knjiga Slovenske krajine, ki je bila hitro razprodana in je zato že doživela novo, izpopolnjeno izdajo, je prvo to-vrstno delo pri nas. Z njo je postavil pomemben mejnik v slovenski krajinski arhitekturi in tudi v slovenskem kulturnem snovanju.

Ob tej priložnosti, ko profesorju želimo še obilo življenjskih moči in strokovnih uspehov, upamo, da srečanje s svojo vsebino in izvedbo zaokroža pričakovanja, ki jih jih skupaj gojimo.

<i>prof. dr. Ivan Marušič</i> PREDGOVOR		VSEBINA
<i>prof. Dušan Ogrin</i> KULTURNA KRAJINA POJMI - PROBLEMI - VIZIJA	1	<i>POJMOVNA IN VSEBINSKA IZHODIŠČA</i>
<i>prof. Arno S. Schmid</i> THE INTERNATIONAL FEDERATION OF LANDSCAPE ARCHITECTS IFLA - AND NEW EFFORTS TOWARDS THE PROTECTION OF CULTURAL LANDSCAPES	5	
<i>mag. Vesna Kolar Planinšič</i> ANALIZA DOKUMENTOV MEDNARODNIH SKUPNOSTI IN NJIHOVA NAVEZAVA NA KULTURNO KRAJINO	11	
<i>prof. Catharine Ward Thompson</i> CULTURAL LANDSCAPE IN THE DYNAMICS OF DEVELOPMENT AND CONSERVATION. FROM SCENIC BEAUTY TO LANDSCAPE CHARACTER: THE VIEW FROM BRITAIN	20	<i>IZKUŠNJE IZ EVROPE</i>
<i>prof. Magne Bruun</i> LANDSCAPE PLANNING APPROACHES AND CHALLENGES REGARDING THE DEVELOPMENT OF CULTURAL LANDSCAPE	33	
<i>prof. Diedrich Bruns</i> DYNAMIC SCENES: CULTURAL LANDSCAPE IN GERMANY	36	
<i>doc. dr. Branka Aničić</i> KRAJOBRAZ U PROSTORNOM PLANU REPUBLIKE HRVATSKE	38	
<i>prof. mag. Vladimir Braco Mušič</i> HIPOTEZE O BODOČIH POPULACIJSKIH PREMIKIH IN NJIHOVIH POSLEDICAH V URBANI IN KULTURNI KRAJINI	40	<i>SPOZNAVNE PLASTI IN PROCESI V KULTURNI KRAJINI</i>
<i>doc. dr. Marjan Ravbar</i> PREGLED SOCIALNO GEOGRAFSKIH ELEMENTOV PREOBRAZBE SLOVENSKEGA NASELBINSKEGA SISTEMA NA PRELOMU 20. STOLETJA	42	

JE

VIDIKI POSEGOV V PROSTOR

- 51 prof. dr. Božidar Slapšak
**KRAJINSKA ARHEOLOGIJA: DIAHRONA
ČLENITEV KRAJINSKIH OBLIK IN ZAZNAVAN-
ZGODOVINSKE IZKUŠNJE PROSTORA**
- 53 prof. dr. Matija Kovačič
**RAZVOJNE TENDENCE V KMETIJSTVU
SLOVENIJE IN VPLIV NA KULTURNO KRAJINO**
- 60 prof. dr. Iztok Winkler
**GOZDARSTVO KOT GOSPODARSKA
DEJAVNOST V SOŽITJU Z NARAVO**
- 65 mag. Marko Prem
KMETIJSKA KRAJINA PRIHODNOSTI
- 71 doc. dr. Ana Kučan
**USTVARJANJE KULTURNOSTI KRAJINE / THE
MAKING OF THE LANDSCAPE**
- 78 Blanka Bartol
**VARSTVO KULTURNIH IN NARAVNIH
VREDNOT V KULTURNI KRAJINI**
- 83 Stanka Dešnik, Mladen Kotarac
**DILEME VARSTVA IN RAZVOJA
KULTURNE KRAJINE SKOZI
KRAJINSKI PARK - PRIMER GORIČKO**
- 86 Mojimir Prelog
KRAJINA IN OBČINSKI PLANI
- 91 mag. Jelka Hudoklin
**RAZVREDNOTENJA KULTURNE KRAJINE
IN NAČRTOVANJE SANACIJ**
- 96 mag. Maja Simoneti, Aleš Mlakar
**KULTURNA KRAJINA KOT
NAČRTOVALSKI IZZIV**
- 101 Jože Novak, Jelena Hladnik
**KULTURNA KRAJINA V SISTEMU
PROSTORSKEGA NAČRTOVANJA**
- 108 Jelena Hladnik
KRAJINA V PROSTORSKEM PLANIRANJU
- 116 prof. dr. Ivan Marušič
KULTURNA KRAJINA - VČERAJ, DANES, JUTRI